

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

- 1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?**

Kokonaisuus on näkemyksemme mukaan kattava.

- 2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutuskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)**

a. Kappaleessa 2.2.4.4 sivulla 27 todetaan näin: "Helleaaltojen vaikutus liittyy kasvavan homehtumisriskin tapaan pääosin nykyiseen kiinteistökantaan. Terveysriskin vaikutus on erittäin riippuvainen rakennuksen rakennusvuodesta ja käyttötarkoituksesta." Tässä olisi hyvä selventää, mitä terveysriskejä tällä tarkoitetaan; helteeseen vai homehtumiseen liittyvää, ja mihin tietoon väite perustuu. Aalto-yliopiston tutkimusryhmän käytössä oleva mittausaineisto, joka sisältää useita tuhansia pääkaupunkiseudun asuntoja, osoittaa, että asuntojen ylläampeminen on yleinen ongelma myös nykyisten rakennusmääräysten mukaisesti rakennetuissa asuinkerrostaloissa. Ympäristöministeriön uusia rakennuksia koskevan energiatehokkuusasetuksen (1010/2017) kesäajan huonelämpötilaa koskeva vaatimus ei nykyisellään riitä estämään rakennusten ylläampemistä kesäisin, erityisesti pitkittyvien helleaaltojen aikana. Merkittävä ongelmakohta energiatehokkuusasetuksessa on se, että jäähdytysrajan ylittymistä tarkastellaan pitkän aikavälin keskimääräisten sääolosuhteiden perusteella. Kuumentumisen ehkäisemiseksi rakennuksen järjestelmät tulisi kuitenkin mitoittaa nimenomaa hellekesien olosuhteiden mukaan. Ongelmallista on myös se, ettei asetusta huomioida ilmaston muuttumista rakennuksen elinkaaren aikana. Nykyisiä rakennusmääräyksiä toteutettaessa ongelma ei siis koske vain nykyistä rakennuskantaa, vaan myös tulevaa.

b. Kappaleessa 2.2.4.9 sivulla 29 todetaan näin: "Esimerkiksi hellejaksojen ja liukkaiden keliä aikana ikääntyneet ihmiset ovat erityisen haavoittuvassa

asemassa usein heikomman terveydentilan takia, ja terveyshaitat kohdistuvat erityisesti heihin.”. Tätä lausetta voisi selventää. Suurin osa liukastumistapaturmista tapahtuu työikäiselle väestölle, ja nämä tapaturmat ovat merkittäviä erityisesti taloudellisten vaikutusten näkökulmasta. Ikääntyneiden tapaturmat johtavat kuitenkin yleensä vakavampiin terveydellisiin seuraamuksiin.

c. Kappaleessa 2.2.4.9 sivulla 30 todetaan näin: “Esimerkiksi energia- ja kustannustehokkaiden ilmastointiratkaisujen hankkiminen asuinpaikkaan on yleensä riippuvaista tulotasosta, ja tuetun palveluasumisen piirissä olevien vaikutusmahdollisuudet oman asuinpaikkansa varusteluun ovat vähäiset.” Tässä voisi lukea “Esimerkiksi energia- ja kustannustehokkaiden ilmastointi- ja valaistusratkaisujen hankkiminen asuinpaikkaan on yleensä riippuvaista tulotasosta, ja tuetun palveluasumisen piirissä olevien vaikutusmahdollisuudet oman asuinpaikkansa varusteluun ovat vähäiset.” Ehdotettu lisäys valaistusratkaisuista perustuu siihen, että ilmastonmuutoksen takia Suomessa globaalisäteily vähenee talvisin, mikä näkyy valoisuuden vähenemisenä ja johtaa hyvin todennäköisesti kaamosoireiden ja niiden seurannaisilmiöiden (unihäiriöt, liikunnan väheneminen, epäterveellinen ruokailu, ylipaino) yleistymiseen väestötasolla. Tämä tulisi huomioida myös kohdassa 2.5.6 sivuilla 60—62.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

-

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

a. Kappale 2.5.3 Ruoka- ja ravitsemusturva. Kappaleessa viitataan Ilmastoruokaohjelmaan, joka piti käynnistää viime vuoden syksyllä, mutta näin ei ole käynyt ja ohjelmaa on muutettu niin, että sen sisältöä ei yleisesti tiedetä. Ilmastoruokaohjelmassa oli keskeistä lihan- ja maidontuotannon hillitseminen nykyisiä suosituksia vastaavaksi (ei kieltäminen) sekä kasvisten käytön monipuolistaminen ja ohjelman hyväksyminen ja käynnistäminen olisi tärkeä toimenpide. Lisäksi kappaleessa esiin nostettu väestöryhmien ravitsemuksen turvaaminen tarkoittaa konkreettisesti sitä, että ruokavaliota ja ravitsemusta seurataan. Erityisen tärkeää ravitsemusseurannan toteutuminen on kaikkein haavoittuvimpien väestöryhmien kohdalla eli raskaana olevat, imettävät, lapset, nuoret ja vanhuksat.

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastrukturi ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

b. Kappaleessa 2.5.4.3 sivulla 48 ja tavoitteessa 8 olisi hyvä tuoda selkeästi esille se, mihin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin rakennetussa ympäristössä on syytä erityisesti kiinnittää huomiota, jotta rakentamisessa toteutuu tavoite terveellisistä ja turvallisista sekä käyttötarkoituksensa soveltuvista rakennuksista. Näitä ovat tulvariskien lisäksi ainakin kesäaikaisten lämpötilojen noususta ja pitkittyneiden helleaaltojen yleistymisestä aiheutuva rakennusten yllämpeneminen sekä sateisuudessa ja kosteusolosuhteissa tapahtuvista muutoksista aiheutuvat rakennusten kosteusriskit.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveiden suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

c. Kappaleessa 2.5.6 sivulla 60 todetaan näin: "...helleaaltojen yhteydessä havaitaan yli 65-vuotiaisiin kohdistuvaa ylikuolevuutta (200-400 ylimääräistä kuolemaa vuodessa)." Tässä olisi hyvä selventää, että luku 200-400 viittaa kuolleisuusvaikutuksiin yhden pitkittyneen, joitakin viikkoja kestävä helleaallon aikana. Tällaisia helleaaltoja ei kuitenkaan esiinny Suomessa vuosittain.

d. Kappaleessa 2.2.4.4 korostetaan kaupunkien lämpösaarekeilmiön merkitystä helteestä aiheutuvalla terveysriskillä haavoittuvissa väestöryhmissä. Myös kappaleessa 2.5.6 todetaan näin: "Erityinen riskiryhmä 2000-luvun Euroopasta saadun tiedon valossa ovat olleet kaupunkien lämpösaarekeilmiön vaikutusalueilla yksin asuvat vanhukset." Tavoitteessa 14 sivulla 61 puolestaan esitetään, että helteen haitat tulisi tunnistaa erityisesti kaupunkien lämpösaarekealueilla. On totta, että lämpösaarekeilmiö voimistaa kuuma-altistumista ja siitä aiheutuvia terveyshaittoja tiheästi asutuilla kaupunkialueilla, ja että tällaisilla alueilla hellehaittojen torjuntaan on tärkeään kiinnittää erityistä huomiota. Lämpösaarekeilmiön vaikutusta helteen terveyshaittoihin Suomen olosuhteissa ei ole kuitenkaan selvitetty riittävän hyvin. Haavoittuviin väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten kannalta rakennusten yllämpeneminen on merkittävin terveysriskiin vaikuttava tekijä, ja voimakasta yllämpenemistä esiintyy Suomen rakennuskannassa myös lämpösaarekeilmiön vaikutusalueen ulkopuolella. Vakavien terveyshaittojen ehkäisemiseksi helteen terveyshaittojen ehkäisyyn on siten tärkeää kiinnittää huomiota kaikilla alueilla, joilla voi esiintyä pitkittyviä helleaaltoja, ja rakentamisessa tulisi huomioida myös sääolosuhteiden muuttuminen rakennuksen tai rakennetun alueen elinkaaren aikana. Tutkimukset myös osoittavat, että Suomessa suuri osa helteen kuolleisuusvaikutuksista ilmenee terveydenhuollon hoitolaitosten vuodeosastoille sijoittuvien potilaiden keskuudessa. Helteen aikaisesta yllämpenemisestä aiheutuvia haittoja on tärkeää torjua kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä, riippumatta siitä sijoittuuko yksikkö lämpösaarekeilmiön vaikutusalueelle. Lämpösaarekeilmiön korostaminen tavoitteessa 14 on siten ongelmallista. Lisäksi tavoitteen tulkintaa hankaloittaa se, että on epäselvää, mitä lämpösaarekealueella tässä yhteydessä tarkalleen ottaen tarkoitetaan. Kesäaikaisen lämpösaarekeilmiön torjumisen tärkeys olisi kuitenkin syytä tuoda erikseen selkeästi esille rakennettua ympäristöä koskevassa tavoitteessa numero 8.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

a. Kappaleessa 2.5.6 tuodaan esille, että vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä ilmaston muutoksen kontekstissa on kunnilla ja hyvinvointialueilla. Lisäksi kappaleessa todetaan seuraavasti: "Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen seuraavalla hallituskaudella yhteistyössä hyvinvointialueiden ja kuntien kanssa valmisteleva kansallinen suunnitelma helteisiin varautumiseksi on perusta, jonka pohjalta hyvinvointialueet ja kunnat jalkauttavat STM:n ja Valviran ohjauksessa kustannustehokkaita toimia helteisiin varautumisessa." Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että merkittävä puute helteen terveyshaittojen ehkäisyssä ja varautumisen kehittämisessä on Suomessa kansallisen ohjauksen puute. Vaikka suurin osa toimenpiteistä toteutetaan alueellisella ja paikallisella tasolla, ovat kansallisen tason linjaukset ja päättäjien sitoutuminen varautumisen edistämiseen merkittävässä asemassa, kun pyritään kehittämään vaikuttavaa alueellista ja paikallista varautumista. Kansallisella tasolla tulee määritellä toimintasuunnitelman luonne, eli se, onko kyse suositusluonteisesta ohjeistuksesta vai liittyykö siihen lainsäädännöllisiä elementtejä. Keskeinen ongelma hellevarautumisessa on nykyisin myös se, että siihen liittyvissä rooleissa ja vastuukysymyksissä on huomattavaa epäselvyyttä kaikilla hallinnon tasoilla, myös kansallisesti. Tavoitteen 14 toteutumiseksi on siten tärkeää, että kaikilla varautumisen kannalta olennaisilla hallinnonaloilla ministeriöt ovat tiiviisti mukana toimintasuunnitelman valmistelussa ja sen toimeenpanon kansallisessa koordinoinnissa omalla toimialallaan. Toimintasuunnitelman ja siihen

liittyvän varoitusjärjestelmän valmistelu ja ylläpito myös edellyttävät valtakunnallisia toimenpiteitä, joita koskevista periaatteista ja resursseista tulee tehdä päätöksiä kansallisella tasolla.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

a. THL tulee olemaan aktiivisesti mukana terveydensuojelun ja edistämisen toimenpiteissä alueiden ja

ministeriöiden toimijoiden kanssa.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

-

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Kollanus Virpi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL - Tämä lausunto on tehty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) nimissä. Lausunto on hyväksytty THL:n käytäntöjen mukaisesti.